

Kodėl mums reikia skaitmeninio darbo su jaunimu?

Anu Pöyskö, wienXtra - medienzentrum

VšĮ „[Nectarus](#)“ komanda atrinko ir išvertė šį straipsnį [Jaunimo reikalų departamento](#) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu. Šis straipsnis yra dalis medžiagos mokymų kursams apie skaitmeninį darbą su jaunimu. Suomijos nacionalinio skaitmeninio darbo kompetencijos centras „[Verke](#)“ suteikė leidimą VšĮ „Nectarus“ publikuoti šį straipsnį.

PASTARĄJĮ DEŠIMTMETĮ supaprastinta jaunimo kaip „skaitmeninės kartos“ samprata neretai kliudė konstruktyvioms diskusijoms apie mokymą naudotis medijomis. Iš pradžių terminas „skaitmeninė karta“ tiesiog nurodė kartą, gimusią pasaulyje, kuris jau buvo prisotintas skaitmeninių medijų. Tačiau vėliau kažkodėl imta manyti, kad jaunimas yra homogeniška grupė žmonių, turinčių daugmaž panašių, savarankiškai įgytų įgūdžių naudotis skaitmeninėmis medijomis. Toks manymas neretai užtemdė mūsų gebėjimą suvokti, kad jaunimui reikia skirtingos paramos. Be to, jis leido daugeliui suaugusiųjų (vadinamųjų „skaitmeninių imigrantų“, tarp kurių taip pat yra tėvų ir pedagogų) užimti sau patogią poziciją – „medijų pasaulyje vaikai šiaip ar taip mus lenkia, todėl mums belieka tik juos palaikyti“.

Šiandien keli tyrimai patvirtina, ką kasdien pastebi tie, kurie dirba su vaikais ir jaunimu: jaunimo gebėjimai naudotis medijomis labai skiriasi ir priklauso nuo keleto veiksnių. Labai svarbus veiksnys ugdant šiuos gebėjimus yra namuose ir mokykloje gaunamas palaikymas bei dėmesys.

Skaitmeninėje visuomenėje asmens gebėjimai naudotis skaitmeninėmis priemonėmis ir medijomis lemia jo galimybes gyvenime ir galimybes dalyvauti. Todėl privalu užtikrinti, kad kiekvienas asmuo turėtų vienodas galimybes įgyti ir toliau plėtoti savo medijų raštingumą ir skaitmeninius įgūdžius.

Taip pat svarbu suprasti, kad reikalingas medijų raštingumas ir skaitmeniniai įgūdžiai yra daug daugiau nei vien tik galimybė naudotis skaitmeninėmis medijomis ir paspausti tinkamą mygtuką. Šie įgūdžiai apima bazinį supratimą apie pagrindines medijų technologijas, taip pat plačias žinias apie skaitmenines medijas bei jų galimybes ir gebėjimą kūrybiškai, protingai ir atsakingai išnaudoti šias galimybes. Perpratus skaitmenines medijas galima pamatyti, kad jos nėra kažkas, kas mums „nutinka“. Jas kuria ir formuoja žmonės. Jas išmanydamas gali įsitraukti į vizionierišką diskusiją apie tai, kokios norime medijų aplinkos ateityje.

Darbo su jaunimu ištekliai ugdant gebėjimus naudotis medijomis

Nuolat kintančioje medijų aplinkoje medijų naudojimo įgūdžių įgijimas yra visą gyvenimą trunkantis procesas, kuriame dalyvauja keli svarbūs dalyviai: šeima, bendraamžiai, švietimo įstaigos ir žiniasklaida. Palyginti su kitais elementaresniais socializacijos veiksniais, tokiais kaip šeima ir mokykla, darbo su jaunimu vaidmenį galima vertinti kaip papildantį. Tačiau iš kitų jis išsiskiria savo ištekliais, kurie yra svarbūs mokant naudotis medijomis.

Paprasta, bet turbūt ir pati reikšmingiausia priemonė mokant naudotis medijomis yra dialogas. Kasdien stengiamės suprasti medijų pasaulį: jų prieštarinę bei dažnai painų turinį ir įtaką mūsų kasdieniam gyvenimui. Apie tai galvojame ir kalbame. Jaunimas kartu patiria daugybę dalykų, bet taip pat ilgisi ir diskusijų su suaugusiais. Jie labai atidžiai renkasi, su kuo kalbėti. Nors pasitikėjimas yra svarbus, jaunimas taip pat tikisi bent kažkokio supratimo apie jų medijų pasaulį.

Dirbant su jaunimu kuriamos socialinės erdvės, kuriose jaunimas lankosi savo noru. Toks savanoriškumu grindžiamas dalyvavimas reiškia, kad visų nepasieksime, nes nėra prievolės. Tačiau teigiama pusė yra tai, kad darbas su jaunimu kaip „trečioji erdvė“ leidžia kurti įvairius jaunimo ir suaugusiųjų santykius. Be to, jis leidžia jaunimo darbuotojams naudoti lankstesnius ir į interesus orientuotus metodus.

Darbas su jaunimu turi potencialą sukurti palankią aplinką mokymuisi apie medijas tiesiog toliau skirdamas dėmesį tam, kas neretai laikoma pagrindiniais darbo su jaunimu uždaviniais: kurti pasitikėjimą ir pagarba grindžiamus santykius su jaunuoliais ir veikti neatitolstant nuo jų pasaulio. Šiandien tai, savaime aišku, turėtų apimti neatsilikimą nuo jaunimo medijų pasaulio.

Suprasi medijas – suprasti pasaulį, visuomenę ir save

Svarbi aktyvaus pilietiškumo dalis skaitmeninėje visuomenėje, kaip ir anksčiau, yra sekti aktualijas ir formuoti savo nuomonę, atsižvelgiant į turimą informaciją. Panašu, kad tai daryti darosi vis sunkiau. Šiandieninių politinių diskursų temos yra plačios, globalios ir sudėtingai persipynusios. Tuo pat metu jaunuolių informacinė aplinka tampa vis labiau susiskaldžiusi. Ankstesnės kartos dažniausiai pasitikėdavo keliomis įsitvirtinusiomis žiniasklaidos institucijomis, kad „paaiškintų joms, kaip veikia pasaulis“, t. y. televizijos naujienomis ir pasirinktu laikraščiu. Šiandienos jaunimo socialinės žiniasklaidos srautas – skirtingos kilmės ir kokybės pranešimų mišinys: privačios draugų ir pažįstamų žinutės, žinomų žiniasklaidos priemonių citatos, atviri ar paslėpti įvairių įtakos grupių pranešimai, komerciniai pranešimai, anekdotai, netikros naujienos ir pan. Kas sako tiesą? Kuo galima pasitikėti?

Viena vertus, jaunuoliai internetą laiko pagrindiniu informacijos šaltiniu. Kita vertus, jie teigia nepasitikintys internetu. Štai tau ir dilema. Pulti klausti žmogaus, ar jis pasitiki „internetu“, yra tas pats, kas klausti, ar jis pasitiki „laikraščiu“. Abiem atvejais būtinas diferencijuotas požiūris, paremtas pagrindiniais analitiniais žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo klausimais: kas ką sako kam ir kokiu tikslu.

Tam tikras intelektualinis tingumas būdingas tam, kaip mes ieškome informacijos ir ją rūšiuojame. Esame linkę ieškoti informacijos, kuri atitiktų mūsų požiūrį ir įsitikinimus, vengdami pranešimų, kurie verčia mus abejoti savo mąstymu. Toks elgesys dar vadinamas „patvirtinimo šališkumu“. Daugelio internetinių platformų algoritmai sustiprina šią jau egzistuojančią tendenciją, siūlydami mums turinį, panašų į tai, kas mums patiko vakar. Taigi greitai atsiduriame savotiškame aido kambaryje, bendraminčių bendruomenėje, kuri dalijasi panašiomis idėjomis ir skleidžia atitinkamą turinį. Jaunuoliui, kuris yra linkęs į radikalias idėjas arba skęsta asmeninėje krizėje, pavyzdžiui, turi valgymo sutrikimą, pasekmės gali būti sunkios.

Mokyklai labiau tinka mokymo programa, kuria siekiama lavinti gebėjimą naudotis medijomis ir mokoma sistemingai analizuoti medijų tekstus. Vėlgi geriausia priemonė mokant jaunimą naudotis medijomis yra dialogas. Diskusijos su medijomis susijusiomis temomis dažnai kyla spontaniškai, todėl jaunimo darbuotojas neturi laiko pasiruošti. Labai sunku spontaniškai samprotauti svarbiais klausimais – neretai atrodo, kad trūksta žinių. Tačiau svarbu atpažinti šiuos bandymus diskutuoti kaip pasitikėjimo ženklą ir kaip būtinybės pasikalbėti signalą. Daugeliu atvejų gali pakakti diskusijai pristatyti naują ir labiau subrendusį požiūrį ir kartu užduoti keletą naujų gerų klausimų.

Kūrybinės saviraiškos naudojant medijas palaikymas

Mokant naudotis medijomis jau seniai pripažinta, kad aktyvus dalyvavimas kuriant medijų turinį didina supratimą apie tai, kaip veikia medijuota komunikacija. Procesą sudaro ilga sprendimų grandinė (kurį kampą pasirinkti? Ką rodyti? Ko nerodyti?), ir kiekvienas sprendimas turi įtakos rezultatui. Savo sukurto medijų turinio rodymas kitiems ir grįžtamojo ryšio gavimas dažnai aiškiai parodo, kad istoriją galima suprasti įvairiai, net jei autorius manė, kad jo ketinimai buvo akivaizdūs.

Be „skaitmeninio čiabuvio“, egzistuoja dar vienas mitinis veikėjas, vis pasirodantis pastarųjų metų medijų edukaciniuose diskursuose – aktyvus skaitmeninių medijų naudotojas-kūrėjas. Mintis tokia, kad dabar, kai turinį internete paskelbti yra taip lengva ir pigu, riba tarp medijų vartotojo ir medijų turinio gamintojo beveik savaime pradeda nykti ir jie susilieja į vieną subjektą.

Ši mintis tikrai turi kažkiek pagrindo. Dauguma jaunuolių aktyviai dalyvauja bent vienoje socialinės žiniasklaidos platformoje, nors tai dažnai gali būti traktuojama kaip

išplėstinė privačiojo diskurso sritis, o ne komunikacijos forma, skirta platesnei auditorijai. Pažvelgus į šiek tiek sudėtingesnes skaitmeninės saviraiškos formas, atsiveria kitoks vaizdas. Nors dauguma mūsų rankinėje ar galinėje kišenėje nuolat nešiojamės galingą multimedijos gamybos įrankį (žinoma, kalbu apie išmanųjį telefoną), tai automatiškai nereiškia, kad mes išnaudojame visą jo potencialą. Beveik visi vaikai žiūri vaizdo įrašus „YouTube“, bet tik mažuma turi aktyvų kanalą ir patys kuria vaizdo įrašus.

Dirbant su jaunimu vis dar labai reikia praktinių seminarų ir projektų medijų srityje. Iš pradžių jie gali efektyviai skatinti domėjimąsi aktyviu medijų turinio kūrimu, o vėliau pasiūlyti kūrybinę erdvę, leidžiančią pagilinti savo pomėgį ir sudaryti galimybę sutikti panašių pomėgių turinčių jaunuolių.

Kuriant medijų turinį darbo su jaunimu srityje, taip pat atsiranda galimybė padėti jaunuoliams spręsti klausimus, susijusius su naujuoju jų, kaip medijų turinio kūrėjų, vaidmeniu. Vaikų, kurie, tarkime, pradeda kurti „YouTube“, atveju tai reiškia, kad pasitaikys neigiamų komentarų ir reikia susitaikyti, kad per vieną naktį žvaigždė netapsi.

Medijų turinio kūrimas geriausiu atveju yra sudėtingas ir daug reikalaujantis bendradarbiavimas, į kurį įeina daug socialinio mokymosi. Jaunimo darbuotojas šiuose procesuose dažnai yra pagalbininkas, padedantis planuoti ir apibrėžti procesą, derėtis dėl grupės taisyklių, spręsti trūkumus ir švęsti sėkmę.

Pagalba jaunimui išreikšti savo nuomonę

Be kita ko, mokant naudotis medijomis neretai siekiama padėti jaunimui, kad jo balsas būtų išgirstas. Per savo sukurtą medijų turinį jaunimas pasisako kaip tikri savo gyvenimo ekspertai. Galimybė būti išgirstiems jaunuoliams gali išties suteikti daugiau galimybių ir paskatinti toliau dalyvauti. Žvelgiant iš bendruomenės perspektyvos, būtina užtikrinti, kad jaunesnės kartos turėtų galimybę pasisakyti ir kad jos iš tikrųjų būtų išklaustos.

Tradiciškai mūsų politinė sistema dažniausiai bendrauja per rašytinį žodį. Jaunimas dažnai renkasi kitas, labiau vaizdines formas savo idėjoms išreikšti. Darbo su jaunimu specialistai gali moderuoti komunikacijos procesui ir užtikrinti, kad tradicinio modelio neatitinkantys pranešimai taip pat būtų suprasti ir j juos būtų atsakyta.

Kai naudotis medijomis buvo mokoma be skaitmeninių technologijų, didžiulis iššūkis buvo rasti ar sukurti tinkamus forumus jaunimo sukurtam medijų turiniui. Šiandien viską galima skelbti internete, ir būtent todėl neturėtume skelbti negalvodami. Ar visi žmonės, kurie dalyvavo kūrybos procese, sutinka, kad rezultatas būtų paviešintas? Ar

turime visas teises į naudojamą medžiagą? Ar reikia atsižvelgti į kokius nors kitus teisinius klausimus? Kam skirtas mūsų pranešimas ir kokių kanalu geriausia pasiekti savo auditoriją? Ką daryti su atsiliepimais, komentarais ir diskusijomis? Tai yra keletas dalykų, su kuriais jaunuoliai išmokytų tvarkytis dalyvaudami medijų projektuose.

Saugios erdvės tapatybės eksperimentams kūrimas

Iššūkius, su kuriais jaunuolis susiduria skirtingais brandos etapais, galima vadinti „vystymosi uždaviniais“. Vienas pagrindinių paauglių vystymosi uždavinių yra suformuoti darnią tapatybę. Tam nepakanka tik savęs, visada reikia kažkokio socialinio pagrindo. Jaunuoliams reikia kitų, ypač bendraamžių, nuomonės apie skirtingas savojo aš „versijas“. Šiandien nemaža šio proceso dalis vyksta skirtingose socialinės žiniasklaidos platformose.

Atsiradus tokioms palyginti naujoms skaitmeninėms savojo aš vaizdavimo terpėms, pedagogai pradėjo nerimauti dėl vaikų, kurie labai atvirai reiškiasi internete ir atiduoda per daug privačios ir asmeninės informacijos. Panašu, kad pastaraisiais metais sparčiai didėjo jaunimo supratimas apie galimas (neigiamas) pasekmes ir jis sukūrė įvairių strategijų, kaip elgtis su asmenine informacija internete. Nors vieni sąmoningai kuria ir reklamuoja savo internetines personas, kiti mieliau pasitraukia į mažesnes grupes. Dar kiti žongliruoja skirtingomis tapatybėmis įvairiose bendruomenėse. Ir taip, yra ir tokių, kurie nusprendžia negalvoti apie galimas pasekmes.

Nepaisant to, sunku rasti tinkamą pusiausvyrą tarp savęs vaizdavimo ir savęs saugojimo. Nėra vieno „tinkamo“ būdo, kaip elgtis internetinėse bendruomenėse, tačiau visi turėtume labiau stengtis priimti sąmoningus ir reflektyvius sprendimus. Jaunimo darbuotojai turėtų skatinti jaunuolius apmąstyti, kaip jie vaizduoja save internete. Idealiu atveju kalbama apie sektinus pavyzdžius, kuriuos jaunuoliai mato medijose ir kurie gali daryti teigiamą poveikį jaunuolių tapatybės formavimuisi (pavyzdžiui, įkvėpdami ir patardami) arba neigiamą (pavyzdžiui, propaguodami nerealistišką grožio idealą).

Kita (ir, mano manymu, vis svarbesnė) darbo su jaunimu veiklos sritis gali būti erdvės kūrybiniam tapatybės eksperimentams grupinėse situacijose sukūrimas be jokių skaitmeninių technologijų ir pasekmių. Aktyvus medijų turinio kūrimas (nesvarbu, ar tai būtų vaizdo, foto ar mišrioji medija) siūlo platų metodų spektrą ir galimybę žaisti su vaizdais, vaidmenimis ir tapatybėmis. Jaunimo darbuotojų užduotis – užtikrinti, kad grįžtamasis ryšys išliktų konstruktyvus ir visi būtų visapusiškai atsakingi už savo įvaizdį. Tokioje saugioje aplinkoje lengviau drąsiai eksperimentuoti, atrasti naujų savo pusių, kartu juoktis, laisvai ir ramiai jaustis. Ji taip pat gali paskatinti pradėti kalbėti apie jaunuolių patirtį vaizduojant save internete.

Kaip atsakingai naudotis medijomis

Mažų vaikų naudojimąsi medijomis iš pradžių formuoja (arba bent jau turėtų formuoti) tėvai. Tais metais, kuriais formuojasi paauglių charakteris, dėmesys palaipsniui pereina nuo tėvų pagalbos prie savarankiškos atsakomybės. Kuo sąmoningiau jaunuoliai mokosi atspindėti savo medijų naudojimą, tuo geriau jie savarankiškai priima atsakingus sprendimus, kaip integruoti medijas į savo kasdienį gyvenimą. Prireikus, šis kritinis vertinimas taip pat suteikia jaunuoliams galimybę sąmoningai daryti pokyčius. Dažniausiai sprendžiame laiko valdymo problemas. Vėlgi, padeda kalbėjimas apie medijas ir tai, kaip mes jas naudojame kasdieniame gyvenime, o darbas su jaunimu gali tapti puiki aplinka tokioms diskusijoms.

Kai su suaugusiųjų grupėmis pradedu diskutuoti apie jaunimo medijų pasirinkimą ir įpročius, neretai pradedame nuo medijų biografijų ir bandome prisiminti, ką labiausiai mėgome vaikystėje. Nors šių dienų jaunuolių medijų pasaulis gali atrodyti visiškai kitaip, pagrindiniai medijų naudojimo motyvai gali būti labai panašūs. Dainuoti mėgstamas dainas kartu su įrašu, rankose vietoj mikrofono laikant plaukų šepetį ir įsivaizduojant, kad esi žvaigždė. Tai, kas dabar vyksta Musical.ly (vert. past. dabartinis TikTok), darė ne viena paauglių karta. Kažką (žmogų ar daiktą) mėgdami galime užmegzti ryšį ir pasijusti didesnės bendruomenės dalimi. Vienintelis skirtumas tas, kad šiandien tai gali būti ne roko grupė, o „YouTube“ žvaigždė. Kuo bendraamžiai tampa svarbesni, tuo svarbesnės yra priemonės, leidžiančios su jais bendrauti. Anksčiau telefonai turėjo ribotas galimybes, tačiau šių dienų išmanieji telefonai gali daugiau. Bandymas atpažinti medijų naudojimo motyvus padeda mums suvokti jaunimo medijų pasaulį empatiškai ir su tam tikra pagarba. Žmogaus pasirinktos medijos yra dalis to, kas jis yra, todėl svarbu nepamiršti apie jas kalbėti.

Suaugę dažnai laikomės išankstinio nusistatymo apie jaunimo medijų pasaulį. Jaunimas tai jaučia ir pradeda vengti pokalbių apie medijas. Toks atsisakymas yra didelis nuostolis abiem.

Apskritai, efektyvus mokymas naudotis medijomis dirbant su jaunimu pirmiausia yra tinkamos mąstysenos klausimas. Mums, jaunimo darbuotojams, nereikia tapti skaitmeninių medijų ekspertais, kurie turi atsakymus į visus klausimus. Pakanka būti atviriems, smalsiems ir norintiems išbandyti naujas medijos formas, norėti išklaudyti jaunuolius ir visada būti atviriems diskusijai.